Aan welke kenmerken moet een nieuw te kiezen taalmethode voldoen om (het meest) effectief bij te dragen aan de taalontwikkeling van basisschoolleerlingen?

Beantwoord door Maartje Kouwenberg, Kennismakelaar Kennisrotonde

Augustus 2022

KR. 1464

Kort antwoord

Twee kenmerken van effectief taalonderwijs zijn om taaldomeinen integraal aan te bieden en om taalstrategieën aan te leren. Naast deze kenmerken die specifiek gelden voor taalonderwijs zijn er vier generieke kenmerken voor effectief onderwijs. Dit zijn expliciete en doelgerichte instructie bieden, leerlingen volgen en evalueren, maatwerk bieden en rekening houden met leerlingen hun werkgeheugen. Een schoolteam kan kijken of zij aan deze zes kenmerken van effectief (taal)onderwijs kunnen voldoen met een nieuw te kiezen taalmethode. De leraren zijn namelijk degenen die ervoor kunnen zorgen dat een taalmethode doelgericht wordt ingezet en effectief is.

Antwoord

Nederlandse scholen hebben veel keuzevrijheid om leermiddelen, zoals een nieuwe taalmethode, te kiezen. Tijdens het kiezen dienen scholen rekening te houden met kenmerken van effectief onderwijs. In dit antwoord komen zes kenmerken aan bod. De eerste twee kenmerken gelden specifiek voor taalonderwijs. De andere vier kenmerken gelden voor alle vakken, maar zijn voor dit antwoord toegespitst op taalonderwijs.

In de praktijk blijken leraren soms naar andere kenmerken te kijken dan naar deze kenmerken die effectief bijdragen aan leerlingen hun leerproces (Reints & Wilkens, 2021). Leraren vinden bijvoorbeeld veel motiverende werkvormen belangrijk of werkvormen die aansluiten bij verschillende leerstijlen. Terwijl deze niet bijdragen aan een effectief leerproces van leerlingen. Daarom is het ook belangrijk om een proces in te richten, zodat de school een onderbouwde keuze kan maken voor een nieuwe (taal)methode. Op onderwijskennis.nl staat hoe een school zo'n proces kan inrichten.

Zes kenmerken van effectief (taal)onderwijs

Als kenmerken van effectief (taal)onderwijs terugkomen in een taalmethode vergroot dat de kans dat leerlingen leren. Bijvoorbeeld het kenmerk dat een taalmethode verschillende taaldomeinen integreert.

Maar het zijn vooral de leraren die een methode kunnen 'maken of kraken' (Bogaerds-Hazenberg et al., 2022). Welke methode een school inzet, lijkt niet veel uit te maken. In een eerder antwoord van de

Kennisrotonde bleek namelijk dat verschillende leesmethodes nauwelijks verschil laten zien in leerlingen hun leeropbrengsten (Kennisrotonde, 2021). Wel spelen leraren een belangrijke rol in de leeropbrengsten en gaat het erom hoe zij een methode doelgericht inzetten. Bijvoorbeeld bij lezen zorgt de kwaliteit van *modeling* van leraren ervoor dat leerlingen beter worden in begrijpend lezen (Okkinga, 2018). Modeling houdt in dat leraren bepaalde denkprocessen hardop voordoen.

Onderstaande zes kenmerken zijn dan ook niet per se eigenschappen van een methode, maar eigenschappen van effectief taalonderwijs die leraren kunnen bieden. Leraren kunnen tijdens het kiezen van een nieuwe methode kijken of zij met (het materiaal uit) de methode aan deze kenmerken van effectief onderwijs kunnen voldoen.

1. Verschillende taaldomeinen integreren

Een eerste kenmerk van effectief taalonderwijs is dat deelvaardigheden geïntegreerd zijn. Leesvaardigheid, mondelinge en schriftelijke vaardigheden beïnvloeden en versterken elkaar (Dickinson et al., 2019; Shanahan, 2016). Methodes of programma's waarbij bijvoorbeeld lezen en schrijven geïntegreerd aan bod komen, zijn gunstig voor de lees- en schrijfvaardigheid van basisschoolleerlingen (Graham et al., 2017).

Naast integratie van deelvaardigheden binnen taal, is het effectief om taalonderwijs te integreren met zaakvakken. Uit zowel internationaal als nationaal onderzoek zijn er aanwijzingen dat deze integratie van taalonderwijs met zaakvakken zorgt voor betere prestaties van basisschoolleerlingen in beide domeinen (Bradbury, 2014).

Daarom is het belangrijk dat teamleden kijken of deelvaardigheden geïntegreerd aan bod komen in een taalmethode. Of dat zij met de methode een mogelijkheid zien om deelvaardigheden te integreren, ook met zaakvakken.

2. Taalstrategieën aanleren

Een tweede kenmerk van effectief taalonderwijs is het aanleren van strategieën. Bij de verschillende deelvaardigheden zijn taalstrategieën – en vooral het gebruiken ervan – effectief voor leerlingen hun taalontwikkeling. Luisterstrategieën zorgen er bijvoorbeeld voor dat basisschoolleerlingen hun luistervaardigheden ontwikkelen (Bourdeaud'hui et al., 2018), leesstrategieën hebben een positief effect op hun leesvaardigheid (Sun et al., 2021) en schrijfstrategieën zijn een effectief hulpmiddel bij het geven van schrijfonderwijs in het basisonderwijs (Finlayson & Mcrudden, 2020). Daarom kan een school kijken of een methode aandacht besteedt aan verschillende taalstrategieën.

3. Expliciete en doelgerichte instructie bieden

Een derde kenmerk van effectief onderwijs is de didactische strategie om expliciete en doelgerichte instructie te bieden. Hierbij benoemen leraren expliciet het doel van een bepaalde vaardigheid, zoals een luisterdoel of een spreekdoel, en geven zij instructie die past bij dat doel (Bruggink & Stoep, 2022). Leerlingen hebben doelgerichte instructie, activatie van hun voorkennis (Marzano, 1998), oefening en feedback (Hattie & Timperley, 2007) nodig om alle aspecten van taalvaardigheid goed te kunnen ontwikkelen en zich bewust te worden van hun eigen ontwikkeling (o.a. Hadley et al., 2020; Scheltinga,

2022). Als scholen een nieuwe taalmethode kiezen, kunnen zij kijken of een methode voldoende handvaten biedt om expliciete en doelgerichte instructie te bieden.

4. Leerlingen volgen en evalueren

Een vierde kenmerk binnen effectief onderwijs is om leerlingen te volgen in hun ontwikkeling (o.a. Graham et al., 2012, Wurth et al., 2019). Voor veel deelvaardigheden zijn er methode-gebonden of methode-onafhankelijke toetsen. Maar deze zijn er niet voor alle deelvaardigheden. Ook zijn niet alle vaardigheden te vangen in een toets, zoals spreken of gesprekken voeren (Bruggink & Stoep, 2022).

Daarom dienen leraren hun leerlingen via meerdere methodes te volgen en evalueren (Swart & Stoep, 2022). Leraren kunnen leerlingen volgen via toetsen, observaties en zelf- of peerevaluaties. Als leraren namelijk alleen afgaan op toetsgegevens, krijgen ze onvoldoende beeld van leerlingen hun ontwikkeling. Bepaalde vaardigheden zijn ook te complex om in één (soort) toets te vangen. Bijvoorbeeld bij begrijpend lezen is één toets niet voldoende om goed zicht te krijgen op het leesniveau van een leerling, omdat iedere toets iets anders meet (Kennisrotonde, 2020). Bij een nieuw te kiezen methode kan het team checken of een methode uiteenlopende middelen biedt om leerlingen te volgen en te evalueren. Biedt de methode bijvoorbeeld toetsen, observaties en evaluaties.

5. Maatwerk aan leerlingen bieden

Een vijfde kenmerk van effectief onderwijs is om maatwerk te bieden aan leerlingen (Bosker et al., 2021). Dit gebeurt op basis van uitkomsten op de toetsen, observaties en evaluaties. Maatwerk wil niet zeggen dat leerlingen per se een verschillend aanbod in taken en activiteiten krijgen. Leraren kunnen maatwerk bieden door meer of minder ondersteuning te geven (Bruggink & Stoep, 2022). Hierbij kunnen wel leermiddelen ingezet worden. De vraag is daarom of een nieuw te kiezen methode voldoende mogelijkheden biedt om te kunnen differentiëren. Dit betekent differentiëren zowel voor leerlingen die heel taalvaardig zijn als voor leerlingen die juist meer ondersteuning nodig hebben.

6. Rekening houden met werkgeheugen

Een zesde kernmerk is dat leermiddelen geen onnodige belasting van het werkgeheugen moeten vragen (Mayer & Moreno, 2003). Het kost minder inspanning als leerlingen informatie via verschillende zintuigen kunnen verwerken (Paivio, 1986) en als de vormgeving rustig en overzichtelijk is (Carney & Levin, 2002). Een combinatie van gesproken tekst en beeld verwerkt een leerling bijvoorbeeld zowel auditief als visueel en dus op twee verschillende manieren. Daarentegen moeten leerlingen geschreven tekst en een plaatje beiden visueel verwerken en dit kost hen extra inspanning. Bij een nieuw te kiezen taalmethode kan een team de leermiddelen hierop checken. Ook is het belangrijk om te kijken of er geen onnodige, decoratieve illustraties terugkomen in leermiddelen, omdat dit het leerproces belemmert (Carney & Levin, 2002).

Geraadpleegde bronnen

Bogaerds-Hazenberg, S. T. M., Evers-Vermeul, J., & van den Bergh, H. (2022). What textbooks offer and what teachers teach: an analysis of the Dutch reading comprehension curriculum. *Reading and Writing*, *35*, 1497–1523.

Bosker, R., Durgut, F., Edzes, H., Jol, M., van Tuijl, C., & van der Vegt, A. L. (2021). *Leidraad Differentiatie als sleutel voor gelijke kansen: NRO rapport Effectieve interventies tegen onderwijsachterstanden in het primair onderwijs. Weten wat werkt en waarom.*

Bourdeaud'hui, H., Aesaert, K., Van Keer, H., & Van Braak, J. (2018). Identifying student and classroom characteristics related to primary school students' listening skills: A systematic review. *Educational Research Review, 25*, 86-99.

Bradbury, L. (2014). Linking science and language arts: A review of the literature which compares integrated versus non-integrated approaches. *Journal of Science Teacher Education, 25(4)*, 465-488.

Bruggink, M. & Stoep, J. (2022). Mondeling taalonderwijs: vier aanbevelingen voor de leraar. Den Haag: NRO.

Carney, R. N., & Levin, J. R. (2002). Pictorial illustrations still improve students' learning from text. *Educational Psychology Review, 14(1)*, 5-26.

Dickinson, D. K., Nesbitt, K. T., & Hofer, K. G. (2019). Effects of language on initial reading: Direct and indirect associations between code and language from preschool to first grade. *Early Childhood Research Quarterly, 49*, 122-137.

Finlayson, K., & McCrudden, M. T. (2020). Teacher-Implemented Writing Instruction for Elementary Students: A Literature Review. *Reading & Writing Quarterly, 36(1)*, 1-18,

Graham, S., McKeown, D., Kiuhara, S., & Harris, K. R. (2012). A meta-analysis of writing instruction for students in the elementary grades. *Journal of Educational Psychology, 104(4)*, 879–896.

Graham, S., Liu, X., Aitken, A., Ng, C., Bartlett, B., Harris, K., & Holzapfel, J. (2017). Effectiveness of literacy programs balancing reading and writing instruction: A meta-analysis. *Reading Research Quarterly, 53(3)*, 279-304.

Hadley, E. B., Newman, K. M., & Mock, J. (2020). Setting the stage for TALK: Strategies for encouraging language-building conversations. *The Reading Teacher, 74(1)*, 39-48.

Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research, 77*, 81 – 112.

Kennisrotonde. (2020). *Welke manier van formatief toetsen geeft het meest valide en betrouwbaar beeld van de leesvaardigheid bij kinderen in het basisonderwijs?* (KR. 760). Den Haag: Kennisrotonde.

Kennisrotonde (2021). *In hoeverre heeft de leesmethode effect op de leesvaardigheid van leerlingen in het basisonderwijs en het voorgezet onderwijs?* (KR. 1303). Den Haag: Kennisrotonde.

Marzano, R.J. (1998). *A Theory-Based Meta¬-Analysis of Research on Instruction.*

Mayer, R.E. & Moreno, R. (2003). Nine Ways to Reduce Cognitive Load in Multimedia Learning. *Educational Psychologist, 38*, 43-52.

Okkinga, M. (2018). *Teaching reading strategies in classrooms. Does it work?* Proefschrift, Universiteit Twente.

Paivio, A. (1986). *Mental representations. A Dual Coding Approach*. Oxford: Oxford University Press.

Reints, A. & Wilkens, H. (2021a). *Wat hebben scholen nodig om te komen tot een keuze voor de best passende leermiddelen bij hun school? Deelrapport 1: Het keuzeproces*.

Scheltinga, F. (2022). *Mondelinge Taalvaardigheid: luisteren, spreken en gesprekken.* De Haag: NRO.

Shanahan, T. (2016). Relationships between reading and writing development. In C. A. MacArthur, S. Graham, & J. Fitzgerald (Eds.), *Handbook of Writing Research, 2nd ed.* (pp. 194-207). Guilford Press.

Sun, Y., Wang, J., Dong, Y., Zheng, H., Yang, J., Zhao, Y., & Dong, W. (2021). The relationship between reading strategy and reading comprehension: A meta-analysis. *Frontiers in Psychology*, *12*, 635289.

Swart, N., & Stoep, J. (2022). *Begrijpend lezen: samenhang tussen kennis, vaardigheden en context.* Den Haag: NRO.

Van Dam, B., Notermans, M., & Vlieg, M. (2022). *Stimuleren implementatie digitale leermiddelen in het primair en voortgezet onderwijs op basis van gedragsinzichten. Eindrapport.* Nijmegen: Dijksterhuis & Van Baaren (D&B).

Wurth, A., Tigelaar, D. E., Hulshof, H., De Jong, J., & Admiraal, W. (2019). Key elements of L1-oral language teaching and learning in secondary education. A literature review. *L1-Educational Studies in Language and Literature*, *19*, 1-23.

Meer weten?

https://www.onderwijskennis.nl/artikelen/het-kiezen-van-de-best-passende-leermiddelen

https://wijzer.kennisnet.nl/leermiddelcriteria

https://clu.nl/milk-light/

Over deze vraag

Opgesteld door:	Maartje Kouwenberg (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	Leerkracht en teamleider basisonderwijs
Onderwijssector:	Basisonderwijs
Trefwoorden:	Taalontwikkeling, leermiddelen, methode, lezen, schrijven, mondelinge taalvaardigheid

Referentie: Kennisrotonde. (2022). *Aan welke kenmerken moet een nieuw te kiezen taalmethode voldoen om (het meest) effectief bij te dragen aan de taalontwikkeling van basisschoolleerlingen?* (KR.1464)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.